

Sieć Polarna

Baranówka

Witold Kaszkin

PIOTR GŁOWACKI

Instytut Geofizyki
Polska Akademia Nauk, Warszawa
glowacki@igf.edu.pl

Prof. dr hab. Piotr Głowacki kieruje Zakładem Badań Polarnych Instytutu Geofizyki PAN, jest również wiceprzewodniczącym Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN oraz przewodniczącym Rady Sieci „Multidyscyplinarne badania geobiosystemu obszarów polarnych”.

Inicjatywa o utworzeniu Sieci Naukowej „Multidyscyplinarne badania geobiosystemu obszarów polarnych” później powszechnie określanej i znanej jako „Sieć Polarna” zrodziła się latem 2006 roku

Funkcjonująca od 1957 roku Polska Stacja Polarna PAN na Spitsbergenie oraz coroczne od 1986 roku rejsy badawcze statku „Oceania” dały – szczególnie młodym pracownikom naukowym – podstawę do realizacji wspólnych tematów badawczych. Wyznaczono cztery podstawowe cele dla tej sieci naukowej. Pierwszy to aktywne uczestnictwo w międzynarodowych badaniach rejonów polarnych, których wyniki można odnieść do zjawisk, jakie zachodziły lub zachodzą współcześnie również na terenie Polski. Kolejny – powołanie interdy-

scyplinarnych zespołów badawczych do zwiększenia naszych szans na udział w dużych projektach przewidzianych do realizacji w ramach 7 Programu Ramowego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Równie ważne okazało się stworzenie ponadinstytutowych „szkół badawczych”. Elementem tej oferty było zapraszanie wybitnych specjalistów z wykładami organizowanymi dla całej sieci. Ostatnim celem było wspólne wykorzystanie potencjału aparaturowego w ramach sieci w formie „non-profit”. To pozwoliło również na niekwalifikowanie ich w kategorii usług naukowo-badawczych i tym samym częściowe uniknięcie opodatkowania realizowanych przedsięwzięć.

Instytuty w sieci

W imieniu czterech instytutów Polskiej Akademii Nauk, tj. Instytutu Geofizyki w Warszawie i Instytutu Oceanologii z Sopotu (zarządzających stacją polarną i statkiem badawczym) oraz Centrum Badań Kosmicznych i Instytutu Nauk Geologicznych (prowadzących od wielu lat badania w rejonie Svalbardu) we wrześniu 2006 roku został złożony wniosek do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego o powołanie sieci i dofinansowanie zadań koncentrujących

się na określeniu efektów ocieplenia klimatu w Atlantyckim Sektorze Arktyki w abiotycznym środowisku przyrodniczym, dostosowaniu się organizmów żywych do zmian zachodzących w strefach polarnych pod wpływem ocieplenia klimatu i antropopresji. Zgłoszono również takie problemy badawcze jak kompleksowa analiza przepływu masy i energii pomiędzy atmosferą, lądem i morzem w rejonach zlodowaconych oraz badania geofizyczne i geologiczne głębokich struktur litosfery w obszarach dużej aktywności procesów geodynamicznych. Jako tematy do zrealizowania zaproponowano także rozwój metodologii badań sejsmoakustycznych w basenach sedimentacyjnych otwierających się po ustąpieniu pokryw lodowych na morzu i lądzie czy też konstrukcja nowych modeli geodynamicznych opartych na zintegrowanej interpretacji danych geofizycznych, geologicznych i paleontologicznych. Priorytetowe wydaje się podtrzymywanie i rozwój wielostronnej współpracy międzynarodowej z zespołami zrzeszonymi w International Arctic Science Committee, Svalbard Science Forum i Scientific Committee on Antarctic Research oraz realizacja projektów Czwartego Międzynarodowego Roku Polarnego 2007-2009, a także udział w Europejskim Konsorcjum Polarnym i Europejskiej Sieci EUROPOLAR ERANET. Najważniejszym jednak celem miało być rozszerzenie sieci naukowej na inne polskie instytucje naukowe w miarę postępu w realizacji celów badawczych oraz przy nowych ustawowych uregulowaniach formalnoprawnych.

Sieć Naukowa „Multidyscyplinarne badania geobiosystemu obszarów polarnych” została powołana Decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr 35/E-41/SN-0081/2007 dnia 16 kwietnia 2007 roku i otrzymała wsparcie finansowe w latach 2007-2008 dla coraz liczniejszego konsorcjum jednostek naukowych prowadzących aktywne badania w strefach polarnych, czyli w Arktyce i Antarktyce. Do realizacji zatwierdzono pięć tematów badawczych. Pierwszy to Kompleksowy monitoring środowiska przyrodniczego w Europejskim Flagowym Punkcie Bioróżnorodności na Spitsbergenie. Drugim są wielodyscyplinarne badania kopalnych i współczesnych osadów morskich i jeziornych rejonów polarnych jako źródło informacji o zmieniającym się klimacie i ewolucji biotycznej. Trzeci dotyczy zlewni polarnych (zlodowaconych i niezlodowaconych) jako geoekosystemów w zmieniającym się klimacie. Celem czwartego jest określenie wpływu stałych i sezonowych stacji badawczych w strefach polarnych na degradację i zanieczyszczenie gleb i wód w ich otoczeniu. Ostatni ma polegać na opracowaniu wyników monitoringu ekologicznego na terenach chronionych (ASP) i specjalnego zarządzania (ASMA) w rejonie Polskiej Stacji Antarktycznej im. Henryka Arctowskiego.

Decyzja o zaprzestaniu dofinansowania przez Ministerstwo wszystkich powołanych w latach 2006-2008 sieci naukowych nie spowodowała rozwiązania Naukowej Sieci Polarnej. Co więcej, w 2009 roku została ona powiększona o kolejne jednostki naukowe i aktualnie skupia 18 instytucji (7 instytutów PAN i 11 wydziałów wyższych uczelni z całej Polski).

Konsorcjum jednostek naukowych tworzących tzw. Sieć Polarą realizowało i realizuje nadal postawione wcześniej zadania badawcze w mniejszym wymiarze, angażując do ich realizacji własne środki finansowe. Od początku reprezentowanie i rolę koordynatora tej sieci powierzono Instytutowi Geofizyki PAN. Dobrą bazą dla jej działania jest posiadanie przez jej członków siedmiu infrastruktur badawczych funkcjonujących stale lub czasowo w rejonach polarnych.

Wspólne działania

Co osiągnięto przez 5 lat funkcjonowania Naukowej Sieci Polarnej? Przede wszystkim wspólne działania w zakresie realizowania badań terenowych wpłynęły na poprawienie ogólnokrajowej integracji środowiska polskich polarników. Wymiernym tego przykładem było zawiązanie się interdyscyplinarnych grup młodych pracowników naukowych i doktorantów w trakcie IV Międzynarodowego Roku Polarnego. Młodzi polscy naukowcy stworzyli jedną z najaktywniejszych narodowych grup w ramach organizacji APECS (Association of Polar Early Career Scientists). Stowarzyszenie Młodych Badaczy Polarnych u Progu Kariery (APECS-Polska) liczące około 50 członków, ma już swoją ugruntowaną pozycję i jest dobrym zapleczem dla Komitetu Badań Polarnych przy Prezydium PAN. Dla wielu naukowców rozpoczynających pracę naukową Sieć Polarna stworzyła możliwość odbycia staży i prowadzenia badań terenowych na Spitsbergenie w wyniku maksymalnego wykorzystania dostępnych miejsc w trakcie organizowanych wypraw polarnych. Dobry start zawodowy zaowocował w latach następnych wysoką liczbą przyznanych grantów promotorskich i w konsekwencji uzyskaniem w latach 2010-2012 stopnia doktora w kilku dyscyplinach naukowych przez 11 osób. Skuteczny przepływ informacji w ramach sieci o możliwościach odbycia staży naukowych oraz pomoc w uzyskaniu dofinansowania wyjazdów na konferencje międzynarodowe ułatwił szczególnie młodym pracownikom włączenie ich do międzynarodowych zespołów i grup, co miało bezpośrednie przełożenie na jakość i liczbę publikacji w renomowanych czasopismach naukowych.

Naukowa Sieć Polarna stała się również zapleczem kadrowym i merytorycznym do zgłoszenia wniosku i budowy Polskiego Multidyscyplinarnego Laboratorium Badań Polarnych (PolarPOL) w ramach Polskiej Mapy Drogowej Infrastruktur Badawczych. Zatwierdzenie przez minister prof. Barbarę Kudrycką w lutym 2011 roku PolarPOL-u jako krajowego ośrodka badawczego, stanowiącego jednocześnie część międzynarodowego projektu SIOS z mapy drogowej ESFRI (w zakresie nauki o Ziemi), dowodzi, że sieci naukowe w Polsce miały i mają rację bytu, a ich dofinansowanie nie zostało w wielu przypadkach zmarnowane.

Dlatego tak ważne jest dalsze systematyczne finansowanie i powoływanie do istnienia sieci naukowych jako jednego z elementów funkcjonowania i kształtowania życia naukowego w Polsce. ■